

Zagreb, 9. srpnja 2014.

PRIOPĆENJE ZA JAVNOST

Rezultati procjene financijske pismenosti u sklopu OECD-ova istraživanja PISA 2012

PISA (*Programme for International Student Assessment*) najveće je međunarodno obrazovno istraživanje koje ispituje znanja i kompetencije učenika u dobi od petnaest godina. Provodi se u zemljama članicama *Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD)* i partnerskim zemljama u trogodišnjim ciklusima (2000., 2003., 2006., 2009. i 2012.). Ispituje znanja i sposobnosti iz triju područja: *matematičke, prirodoslovne i čitalačke pismenosti*.

Odabrana je dob od petnaest godina jer se u većini zemalja članica OECD-a učenici u toj dobi bliže kraju obveznog obrazovanja pa se želi ispitati u kojoj su mjeri usvojili znanja i vještine neophodne za potpuno i aktivno sudjelovanje u današnjem društvu. Cilj PISA-e nije ispitati koliko dobro učenici mogu reproducirati naučena znanja. Umjesto toga, PISA je usmjerena na to koliko dobro učenici mogu primjenjivati ta znanja i te vještine u novim situacijama i nepoznatim okruženjima, u školi i izvan nje. Takav pristup temeljen je na činjenici da današnja moderna društva ne nagrađuju pojedince za ono što znaju, već za ono što mogu činiti sa svojim znanjem. Iz tog je razloga PISA usmjerena na kompetencije koje će petnaestogodišnjim učenicima biti potrebne u budućnosti te ispituje kako primjenjuju ono što su naučili.

Ciklus PISA 2012 bio je usmjeren na *matematičku pismenost* kao glavno ispitno područje uz *čitalačku i prirodoslovnu pismenost* te *sposobnost rješavanja problema* i **financijsku pismenost** kao sporedna područja procjene. Financijska pismenost ispitivala se kao dodatna ispitna domena u 18 od 65 zemalja sudionica, među kojima je i Republika Hrvatska. U procjeni financijske pismenosti sudjelovalo je 1145 hrvatskih učenika iz 163 srednje škole.

Financijska pismenost ispitivala se putem 4 ispitne knjižice koje su osim zadataka iz financijske pismenosti sadržavale i pitanja iz matematičke i čitalačke pismenosti. Navike, stavovi i ponašanja učenika vezana uz njihovu financijsku pismenost analizirane su kroz odgovore dobive anketiranjem testiranih učenika.

Na ukupnoj ljestvici financijske pismenosti Hrvatska zauzima 14. mjesto. Prosječni hrvatski rezultat iznosi 480 bodova, što Hrvatsku svrstava u skupinu zemalja s rezultatom statistički značajno nižim od prosjeka OECD-a. Međusobna usporedba zemalja pokazala je da se rezultat hrvatskih učenika ne razlikuje statistički značajno od rezultata SAD-a, Ruske Federacije, Francuske, Slovenije, Španjolske, Izraela i Slovačke. Najbolji rezultat postigli su učenici iz Šangaja–Kine (603 boda), a slijede Belgija (541 bod) i Estonija (529 bodova) kao nabolje europske zemlje. Od susjednih zemalja Slovenija postiže rezultat bolji od hrvatskog, viši tek za 5 bodova, te se njihovi rezultati statistički značajno ne razlikuju, dok Italija s prosječnih 266 bodova postiže statistički značajno lošiji rezultat u financijskoj pismenosti od Hrvatske. Na začelju ljestvice rangiranih rezultata poslije Italije nalazi se još samo Kolumbija (379 bodova).

Postignuća učenika prikazuju se na ukupnoj ljestvici financijske pismenosti koja sadrži pet razina znanja i sposobnosti. Na toj ljestvici 15,5% hrvatskih učenika ne dostiže niti razinu 2, odnosno ne

posjeduje osnovne vještine u financijskoj pismenosti. S druge strane, nešto više od 10% hrvatskih učenika postiže rezultat na razini najviše razine izvrsnosti (5. razina) u ovome području.

U 13 zemalja OECD-a 21% učenika dostiže petu razinu financijske pismenosti, što znači da su sposobni analizirati kompleksne financijske usluge, rješavati neuobičajene financijske probleme te da razumiju šire financijsko okruženje (poput poreza na prihode i financijske prednosti određenih ulaganja).

S druge strane, u 13 zemalja OECD-a 15% učenika ne dostiže ni osnovnu razinu pismenosti te se nalaze na razini 1 ili niže. Oni u najboljem slučaju prepoznaju razliku između želja i potreba te mogu donositi jednostavne odluke o svakodnevnim troškovima. Sposobni su prepoznati svrhu svakodnevnih financijskih dokumenata poput računa ili fakture i mogu izvršiti osnovne računске operacije (poput zbrajanja, oduzimanja ili množenja) u osobnom kontekstu. Kolumbija bilježi najveći udio učenika koji postižu rezultat ispod temeljne razine (55%), a slijede Izrael (22%), Slovačka (22%), Italija (21%), Francuska (18%), SAD (17%), Slovenija (17%), Rusija (16%), Španjolska (16%), Novi Zeland (16%) i Hrvatska (16%).

Usporedbom rezultata prema spolu, u gotovo svim zemljama, pa tako i u Hrvatskoj, ne postoji razlika između učenica i učenika. Prosječni rezultat učenika iznosi 483 boda, dok je za 5 bodova niži prosječni rezultat učenica (478 bodova). Usporedbom rezultata djevojčica i dječaka ukupno za zemlje OECD-a također nije dobivena značajna razlika (razlikuju se za jedan bod). Navedeno se očituje i u usporedbi frekvencija na pojedinoj razini postignuća u financijskoj pismenosti. Na svim razinama učenici i učenice zastupljeni su u podjednakim udjelima. Ipak, dječaci u nešto većim udjelima postižu rezultat na razini 4 i 5 (23,4%), dok djevojčice nešto češće postižu rezultat na razini 3 (33,5%). Obje skupine u podjednakim udjelima postižu rezultat na najnižoj razini postignuća (16-17%). Rezultati zemalja OECD-a također ukazuju na nešto veću proporciju dječaka na najvišoj razini postignuća (za 3%), dok je njihov udio na najnižoj razini za 3% manji od udjela djevojčica.

Korelacije s postignućem u čitalačkoj i matematičkoj pismenosti s postignućem u financijskoj pismenosti izrazito su visoke i pozitivne. Drugim riječima, učenici koji postižu bolji rezultat u matematičkoj i čitalačkoj pismenosti postižu i bolji rezultat u financijskoj pismenosti. Veća korelacija dobivena je s postignućem u matematičkoj pismenosti.

Uspješnost u financijskoj pismenosti povezana je s demografskim i socioekonomskim karakteristikama učenika i njihovih obitelji. U okviru PISA istraživanja roditelji se smatraju važnim izvorom financijske socijalizacije, s obzirom na direktno poučavanje djece o financijskim aspektima života. Kao kontekstualne varijable razmatrane su: učinak vrste zaposlenja roditelja, učinak razgovora unutar obitelji o financijama te učestalost posjedovanja bankovnih računa učenika. Prosječna postignuća učenika prema kategoriji zaposlenja roditelja pokazuju da učenici čiji su roditelji zaposleni u najkvalificiranijim zanimanjima najuspješniji u financijskoj pismenosti. Slični rezultati dobiveni su i u drugim zemljama sudionicama.

Drugi kontekstualni indikator koji ima mogući učinak na postignuće u financijskoj pismenosti je razgovor o financijama između učenika i roditelja. Ovaj indikator podrazumijeva učestalost razgovora o financijskim pitanjima poput štednje, potrošnje, ulaganja te bankarstva. Najveći udio hrvatskih učenika (40%) s roditeljima razgovara o financijama jednom do dvaput mjesečno, iako je i udio onih koji razgovaraju o ovoj problematici nekoliko put tjedno također relativno visok (32%). Svakodnevno razgovara 16% učenika, a nikada ili izrazito rijetko 12,5%.

U Šangaj-Kini učenici najrjeđe razgovaraju sa svojim roditeljima o financijskim pitanjima, dok je u Ruskoj Federaciji najveća koncentracija onih koji razgovaraju gotovo svakodnevno (25,5%). Općenito je dobiveno kako je izrazito velika (primjerice u Austriji, Češkoj i Sloveniji) ili izrazito mala učestalost (primjerice u Francuskoj, Španjolskoj, Italiji i SAD-u) povezana s lošijim postignućima u financijskoj pismenosti nego što je to kod učenika koji s roditeljima raspravljaju svaki tjedan ili svaki mjesec. U Hrvatskoj nema razlika u postignuću s obzirom na to da učenici svih kategorija postižu podjednake prosječne rezultate u financijskoj pismenosti.

Iako možda ne razgovaraju učestalo o financijskim pitanjima sa svojim roditeljima, hrvatski učenici u relativno velikom udjelu od 40% posjeduju bankovni račun i/ili bankovnu karticu. Ipak, ovaj ih udio smješta relativno nisko u usporedbi s ostalim zemljama sudionicama, a posebice sa susjednom Slovenijom u kojoj 90,5% učenika posjeduje vlastiti bankovni račun ili bankovnu karticu. Prema OECD-ovu prosjeku 54% učenika posjeduje račun u banci i/ili bankovnu karticu.

Iako je općeniti trend da učenici koji posjeduju i bankovni račun i karticu postižu bolji rezultat od onih koji posjeduju samo jedno od navedenog ili niti jedno, u Hrvatskoj je zabilježen suprotan trend. Naime, hrvatski učenici koji posjeduju samo jedno od navedenog postižu bolji rezultat (515 bodova) od učenika koji posjeduju oboje (482 bodova) i od onih koji ne posjeduju niti jedno (498). Drugim riječima, hrvatski učenici koji posjeduju i bankovni račun i bankovnu karticu postižu najlošiji rezultat u financijskoj pismenosti. Sličan rezultat dobiven je i za učenike iz Izraela pri čemu su njihovi općeniti prosjeci niži nego hrvatski.

Detaljnije informacije i analize rezultata iz financijske pismenosti mogu se pronaći u nacionalnom izvješću *PISA 2012: Financijska pismenost* (Braš Roth i sur., 2014). te u OECD-ovom međunarodnom tematskom izvješću *PISA Volume VI: Students and Money - Financial Literacy Skills for the 21st Century* (OECD, 2014) i na službenim stranicama OECD-a na adresi: <http://www.pisa.oecd.org/>.

Michelle Braš Roth,
Voditeljica PISA centra